

Esther Muñiz Espada, *La especialización de los órganos judiciales en derecho agrario*, Editorial Reus, Madrid 2023, ss. 181.

W bieżącym roku na hiszpańskim rynku wydawniczym ukazała się kolejna monografia znanej i uznanej autorki, profesorki Uniwersytetu w Valladolid¹, Esther Muñiz Espady, na temat specjalizacji organów sądowych w prawie rolnym. Rozważania zawarte w tej pracy obejmują dwa ściśle ze sobą powiązane wątki problemowe: jeden odnoszący się do odrębnej jurysdykcji w sprawach rolnych, rozpatrywanej w kontekście autonomii tego prawa, oraz drugi, bardziej praktyczny, dotyczący potrzeby wprowadzenia w takich sprawach wyspecjalizowanej jurysdykcji lub sądów. Autorka zmierza do przedstawienia nowych aspektów w celu wzmocnienia argumentacji i obrony wyspecjalizowanego orzekania w hiszpańskim porządku prawnym.

Warto polskiemu czytelnikowi przybliżyć treść recenzowanej pracy, zwłaszcza że krajowa literatura w tym zakresie jest raczej uboga². Ze względu na bogactwo i różnorodność poruszanych w niej zagadnień w niniejszej nocie zostaną zaprezentowane tylko podstawowe wątki problemowe.

Monografia składa się z siedmiu rozdziałów. Pomijając wprowadzenie, dwa kolejne rozdziały dotyczą bardziej teoretycznej problematyki, to jest prawnych podstaw organizacji sądownictwa rolnego (rozd. II) oraz uzasadnienia jurysdykcji rolnej lub wyspecjalizowanych sądów rolnych (rozd. III). Autorka wychodzi od autonomii prawa rolnego, stwierdzając, że została ona praktycznie już dawno zaakceptowana. Wiąże się ona z działalnością rolniczą, zdeterminowaną zwłaszcza przez przyrodnicze warunki wytwarzania, co wyróżnia tę działalność spośród innych sektorów gospodarki. Jeśliby uznać autonomię naukową (także legislacyjną i dydaktyczną) prawa rolnego, to w konsekwencji – jak pisze Esther Muñiz Espada – należałoby także zaaprobować autonomię jurysdykcyjną (s. 22).

Wymagałoby to jednak uporządkowania ustawodawstwa rolnego oraz – w odniesieniu do administracji – utworzenia na potrzeby rolnictwa zintegrowanego systemu rejestrów. Inna rzecz, gdyby autonomia jurysdykcyjna została zrealizowana, doprowadziłaby ona do uporządkowania ustawodawstwa oraz odpowiednich struktur administracyjnych. W każdym razie ze względu na swoistość i znaczenie sektora rolnego, kluczowego dla zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego, „wyspecjalizowane sądy lub trybunały są [...] niezbędnym uzupełnieniem działalności rolniczej oraz łańcuchów produkcji, dystrybucji i sprzedaży żywności, a także są niezbędne

¹ Autorka jest przewodniczącą Europejskiego Komitetu Prawa Rolnego oraz wiceprzewodniczącą Hiszpańskiego Stowarzyszenia Prawa Rolnego.

² Wypada wszakże odnotować artykuł J. Muchy, *Refleksje nad modelem rozpoznawania przez sądy spraw cywilnych z zakresu prawa rolnego*, „Przeгляд Prawa Rolnego” 2022, nr 1, s. 157 i n.

dla konkurencyjności sektora, właściwej ochrony interesów oraz realizacji praw człowieka i praw podstawowych” (s. 37).

Za ich wprowadzeniem przemawiają wnioski płynące z ekonomicznej analizy prawa. Większa profesjonalizacja orzekania czy sądów, wynikająca z ich specjalizacji, ułatwia rozstrzyganie konfliktów, pomaga unikać opóźnień w orzekaniu czy zapewnia lepszą jego skuteczność. Uzasadnione byłoby też wprowadzenie specjalnego postępowania w sprawach rolnych. Takie postępowanie powinno mieć wyraźnie określoną strukturę, która nie eliminowałaby etapu postępowania pojednawczego.

Skoro Autorka opowiada się za potrzebą wyspecjalizowanego orzekania w sprawach rolnych, to w konsekwencji musi określić jego przedmiot. Rozważania w tym zakresie zawarte są w rozdziale IV zatytułowanym „Identyfikacja i rozgraniczenie przedmiotu podlegającego jurysdykcji rolnej”. Chodzi o rozstrzygnięcie, czy ten przedmiot obejmuje wszystkie stosunki prawne bezpośrednio lub pośrednio związane z działalnością rolniczą, czy tylko stosunki ściśle związane z tą działalnością. Odpowiedzi należy poszukiwać w relacji rolnictwo – żywność – środowisko. Głównym przedmiotem zainteresowania tych wyspecjalizowanych sądów byłyby umowy rolne. Przemawiają za tym doświadczenia francuskie, włoskie i niemieckie. Jednak włączenie nowych aspektów regulacji prawa rolnego, zwłaszcza tych związanych z integracją żywności i środowiska, może powodować konieczność wprowadzenia kryterium rozgraniczenia, indywidualizacji przedmiotu. Chodzi o to, żeby ta jurysdykcja obejmowała sprawy, które są „nieuchronnie rolne”, by nie wykraczać poza granice prawa rolnego (s. 81).

W rozdziale V Autorka zaprezentowała modele organizacji sądownictwa rolnego. Szansę na zorganizowanie w Hiszpanii wyspecjalizowanych sądów rolniczych stwarza Nowy Plan Sprawiedliwości 2030. Zmiany legislacyjne w obszarze sądownictwa są najlepszą okazją do ich wprowadzenia. W jakiejś mierze można odwołać się do doświadczeń innych państw, aczkolwiek poszczególne „modele” odzwierciedlają różne uwarunkowania historyczne. Punktem odniesienia dla uwag porównawczych są kraje Ameryki Łacińskiej, które mają najdłuższą tradycję organizacji sądownictwa rolnego, jak Boliwia, Kostaryka, Meksyk i Panama.

W VI rozdziale Autorka również odwołała się do toczących się w Hiszpanii prac legislacyjnych, które dopuszczają możliwość załatwienia sprawy w drodze porozumienia, poprzez ugodę, postępowanie pojednawcze, mediację lub arbitraż. W prawodawstwie rolnym, rolnożywnościowym i rolnośrodowiskowym brakuje zachęt do korzystania z mediacji. Utworzenie wyspecjalizowanych sądów rolnych wymaga odpowiedzi na pytanie, czy mediacja powinna być obowiązkowa przed zwróceniem się do sądu, a usprawnienie ich funkcjonowania – odpowiedniego i spójnego wykorzystania tego sposobu rozwiązywania sporów (s. 146). W związku z potrzebą wprowadzenia wyspecjalizowanego sądownictwa rolnego Autorka prezentuje rejestry w rolnictwie (rozd. VII). Integracja informacji rolniczych ułatwiałaby wykonywanie funkcji jurysdykcyjnych.

Recenzowana praca jest niezwykle interesująca³. Zmiany w sądownictwie w Hiszpanii stały się inspiracją do napisania monografii, zapewne pierwszej tak pogłębionej z tej tematyki, która w szerokim zakresie prezentuje potrzebę wprowadzenia wyspecjalizowanego sądownictwa rolnego. Łączy ona niezmiernie ważne problemy teoretyczne, dotyczące autonomii prawa rolnego, z problemami praktycznymi, związanymi z potrzebą usprawnienia sądownictwa w sprawach rolnych. Na uznanie zasługuje konsekwentny tok argumentacji, a także odwołanie się do doświadczeń wielu krajów. Warstwa prawnoporównawcza pracy jest bardzo bogata. Trudno odmówić racji Autorce opowiadającej się za specjalną jurysdykcją w sprawach rolnych, jeśli weźmie się pod uwagę rozbudowę ustawodawstwa rolnego i coraz większą jego złożoność oraz spory na tym tle. Ich rozstrzygnięcie wymaga specjalistycznej wiedzy, a więc i wyspecjalizowanego orzekania czy sądów.

ROMAN BUDZINOWSKI

e-mail: roman.budzinowski@amu.edu.pl

ORCID: 0000-0003-4218-3143

³ O zainteresowaniu tą problematyką świadczy także międzynarodowa konferencja (*online*), zorganizowana przez Esther Muñiz Espadę i Leonarda Pastorino, która odbyła się 14 grudnia br.